

Anne Grönlund

Bengt Furåker, Kristina Håkansson och Jan Ch Karlsson (red):

Flexibility and Stability in Working Life

Palgrave Macmillan 2007, 239 sid

Om en forskarantologi vore ett träd, vilken slags träd skulle den då vara? En ek med kraftig stam som pedagogiskt breder ut sitt grenverk på lagom höjd från marken? En palm, vars majestätiska blad bara kan nås av den som klättrat uppför den långa, smala stammen? Eller en enbuske med snåriga grenar och bären diskret dolda bland taggar?

För mig är det bilden av eken som först tonar fram när jag läser *Flexibility and Stability in Working Life*, redigerad av Bengt Furåker, Kristina Håkansson och Jan Ch Karlsson. En bärande tanke i boken är att gå bortom kritiken mot begreppet flexibilitet och omvandla detta till ett mer användbart redskap för forskare. "Reclaiming the concept of flexibility", som den slagkraftiga rubriken på inledningskapitlet lyder.

Det är ett viktigt fall framåt, för en lång rad forskare – däribland flera av dem som medverkar i boken – har redan konstaterat att flexibilitet är ett tämligen flexibelt begrepp. Det kan användas om företeelser på olika nivåer och av helt olika karaktär; det kan beteckna både mål och medel och det kan beskriva individens möjligheter lika väl som arbetsgivarens. I debatten tenderar dessa betydelser att glida ihop och ordets positiva laddning har på så vis kunnat smitta av sig på allehanda fenomen i en närmast epidemisk takt.

Men detta har sagts förr och ambitionen här är alltså att gå vidare. Verktuget blir en teoretisk modell som presenteras av Dan Jonsson. En grundtanke med modellen är att man inte kan tala om flexibilitet utan att också tala om stabilitet. Betydelsen av stabilitet har, menar bokens redaktörer, "grovt underskattats i forskningen om arbetslivets utveckling". Det är

ett viktigt påpekande. I en tid då allt som hindrar företagen från att blixtsnabbt reagera på marknadens signaler tolkas som rigiditet (som bör botas med mer

Anne Grönlund är fil dr och forskare vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet.
anne.gronlund@soc.umu.se

flexibilitet) är det lätt att glömma att näringslivets behov av arbetsfred – av stabilitet – var en viktig drivkraft när den svenska modellen en gång etablerades och att en flexibilisering också kan leda till instabilitet. System med just-in-time produktion tycks till exempel vara extremt sårbara för allt ifrån arbetsnedläggelser till trafikproppar.

Modellen tar också fasta på det faktum att flexibilitet, som Jonsson skriver, ”alltid är någons flexibilitet”. Det innebär att det som ger flexibilitet – definierad som önskvärd variabilitet – åt den ene kan skapa instabilitet – en icke önskvärd variabilitet – för den andre. Samtidigt kan det som den ene kallar rigiditet – avsaknad av en önskvärd variabilitet – representera stabilitet för en annan part.

Tankarna är knappast nya, men presenterade i form av en sammanhållen modell kan de bidra till intressanta insikter, vilket demonstreras i flera av bokens kapitel. Mest konsekvent tillämpas modellen i Dan Jonssons analys av arbetstidsflexibilitet. Hans resultat visar att anställda får flexibilitet till priset av instabilitet (det vill säga arbetsgivarstyrd variabilitet) och att en ökad arbetsintensitet minskar både flexibilitet och stabilitet för de anställda. Flexibiliseringen handlar därför, skriver Jonsson, främst om en ökad flexibilitet för arbetsgivarna.

Element från modellen dyker upp också i andra kapitel. Jan Ch Karlssons genomgång av flexibilitetslitteraturen utifrån frågan om vem – arbetsgivare eller anställd – som antas gynnas eller drabbas av en ökad flexibilitet blir ett pedagogiskt komplement till modellen för studenter och andra med begränsade kunskaper om debatten. Och det är tankeväckande när Kristina Håkansson och Tommy Isidorsson konstaterar att stabilitet är ett viktigare motiv än flexibilitet för organisationer som hyr in personal. Det handlar helt enkelt oftare om att ersätta frånvarande personal än om en tillfällig arbetsanhopning.

Och så långt liknar antologin verkligen en ek, med den teoretiska modellen som en stark och närande stam. Men i andra avseenden ger boken ett mer buskigt intryck.

Redaktörerna uttrycker en ambition om att jämföra Storbritannien och Sverige för att undersöka hur olika institutionella ramverk präglar flexibilitetens uttryck och konsekvenser. Det görs på ett ypperligt sätt i två kapitel om uthyrningsföretag, där dels Donald Storrie, dels Kristina Håkansson och Tommy Isidorsson visar på tydliga skillnader mellan länderna ifråga om bland annat regleringen av verksamheten och personalens arbetsvillkor. Åsa-Karin Engstrands korta sidoblick på Storbritannien blir dock mest en distraktion i hennes gedigna genomgång av den svenska flexibilitetsdebatten från efterkrigstidens Rehn-Meidner-modell till 2000-talets EU-producerade ”flexicurity”-koncept. Och de båda kapitlen av engelska forskare faller enligt min uppfattning helt utanför ramen. Anna Pollert är ett affischnamn i flexibilitetsdebatten, men hennes text

om hur labourregeringen försämrat anställdas möjligheter till juridisk hjälp är svår att koppla till denna debatt (om man nu inte bara använder flexibilitet som ett skällsord liktydigt med en nyliberal politik). Steve Ackroyds analys av brittiska storföretag – som visar hur nätverksorganisationen i praktiken är betydligt mindre flexibel och mer centralstyrd än i teorin – är intressant, men en aning malplacerad då det inte görs några jämförelser med Sverige och då boken i övrigt inte diskuterar flexibla organisationer.

Till det spretiga intrycket bidrar också de två kapitlen om attityder till mobilitet. Tomas Berglund visar att personer med tidsbegränsade kontrakt oftare än tillsvidareanställda funderar på att byta jobb, medan Bengt Furåker finner att dessa inte – sedan man tagit hänsyn till ålder – är mer benägna att flytta för att få jobb och i mindre grad än fast anställda kan tänka sig att sänka sin lön för att få behålla jobbet. Resultaten säger en del om arbetsvillkoren i tidsbegränsade jobb, men den teoretiska kopplingen till flexibilitetsdebatten – där sådana kontrakt antas bidra till rörlighet främst genom att arbetslösa får in en fot på arbetsmarknaden – är inte helt uppenbar.

Boken hade känts mer sammanhållen om de olika grenarna samlats upp i ett avslutande kapitel och relaterats till olika flexibilitetsteorier och till inledningskapitlets diskussion av institutioner och kontrasten flexibilitet-stabilitet. En tydligare koppling till tidigare forskning hade också gjort "återerövringsprojektet" mer komplett. Det kvardröjande intrycket är ändå att boken, mycket tack vare den teoretiska modellen, kan användas både i undervisning och för att utveckla arbetslivsforskningens agenda.

